

Dana Kollárová*
Lívia Fenyvesiová**

TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÍPRAVE BUDÚCICH PEDAGÓGOV

Úvodom

Učiteľ by mal žiakov pripraviť tak, aby boli schopní orientovať sa a porozumieť svetu, v ktorom žijú. Záujem učiteľov o profesionálne dianie v oblasti nášho školstva, ale aj celospoločenského diania by mal byť vnútornou motiváciou a zároveň príležitosťou k úvahám, otázkam, konfrontáciám, postojom budúceho obrazu procesu výchovy a vzdelávania. ***Veď výchovno-vzdelávací proces by mal byť projektovaný a realizovaný tak, aby podnecoval a rozvíjal každého žiaka, a podľa možnosti rešpektoval jeho jedinečnosť.*** Jedným z prístupov k edukácii, ktorý vytvára priestor pre rešpektovanie žiaka a zároveň priestor pre primeraný a prirodzený prístup k výchove a vzdelávaniu, najmä detí predškolského a mladšieho školského veku, je využívanie tvorivej dramatiky vo vyučovaní. Na tento prístup k edukácii môže čiastočne pripraviť budúceho učiteľa aj absolvovanie študijného premetu tvorivá dramatika, jeho jadro spočíva v učení (kontaktom, komunikáciou a konfliktom) prostredníctvom rolových a situačných hier, ktorých obsahom je sociálno-estetické učenie.

Tvorivá dramatika či dramatická výchova

Na Slovensku je veľmi frekventovaný pojem *dramatická výchova*. Je to spôsobené tým, že sa ňou začali zaoberať prevažne ľudia, ktorí vychádzajú zo skúseností s dramatickým umením. L. Janáková (1996) tiež uvádza, že používaný termín dramatická výchova si široká verejnosť spája takmer výlučne s dramatizáciou, divadlom, hereckou prípravou a mimoškolskou činnosťou. Pripúšťame, že je to spôsobené aj tým, že slovné spojenie *dramatická výchova*, je prevzaté z anglickej terminológie a nabáda k takémuto výkladu. V súvislosti s vyučovaním, resp. uplatňovaním metód tvorivej dramatiky v škole však často počúvame aj o *dramatizácii*. Toto používanie termínu je nesprávne. Pojem dramatizácia nemožno vnímať len ako pomenovanie prístupu k edukácii, v ktorom sa uplatňujú vyučovacie postupy tvorivej dramatiky. V dramatizácii ide v prvom rade o spôsob práce, ktorý súvisí s literárnym textom, jeho pretransponovaním do dramatickej podoby, a to vo forme dialogizácie textu. V našom príspevku budeme používať termín *tvorivá dramatika*, pretože podstatou tohto

* PaedDr. PhD.; Pedagogická fakulta UKF v Nitre.

** PaedDr., PhD., Pedagogická fakulta UKF v Nitre.

prístupu sú situácie, ktorých *nositeľom je dramatický prvok a akcent sa tu kladie na tvorivosť*. Bez tvorivosti by tvorivá dramatika nemohla existovať.

Subjektívnosť učiteľa v prístupe vo vzdelávaní

Mnohí učitelia inovujú výchovno-vzdelávací proces, zavádzajú do praxe nové metodické postupy, ktoré im umožňujú skvalitniť vlastnú prácu. Tomu však musí predchádzať dokonalé poznanie a zvládnutie kompetencií, ich efektívne využívanie, ktorých súčasťou je aj hodnotenie vlastnej práce. Sebareflexia posúva učiteľa v tom smere, aby pochopil a vyhodnotil úspešnosť, prípadne aj neúspešnosť vlastných metodických postupov a zároveň je signálom, ktorý ho núti uvažovať o myslení žiaka a o ďalšom projektovaní náplni učebného obsahu a cieľov. Upozorňuje na to aj E. Pettlák (2001, s. 31), keď v súvislosti s riadením výchovno-vzdelávacieho procesu, tvrdí, že sa nemožno naň pozeráť z uhla „preniesť vedomosti učiteľa na žiakov“, a to vysvetľovaním, poučaním, niekedy aj donucovaním a pod. Zložitosť a náročnosť vyučovacieho procesu spočíva v tom, že učiteľ musí rozumieť nielen učivu, ale aj žiakovi, a postupom (zásadám, metódam, prostriedkom), teda príslušným psychodidaktickým zákonitostiam výchovy a vzdelávania.

Učiteľ musí vedieť, že cieľové požiadavky vzhľadom na rozvíjanie osobnosti žiaka súvisia nielen s poznávacími schopnosťami, ale aj s motiváciou k sústavnému zdokonaľovaniu sa, s emocionálnou zrelosťou, prosociálnym správaním, zároveň so sebareguláciou, a v neposlednom rade aj s tvorivosťou. Všetky elementy spolu súvisia, a preto ich treba rešpektovať v projektovaní, realizácii i reflexii vyučovacieho procesu. Nestačí ich poznať len teoreticky, už v príprave učiteľov by sme mali myslieť na to, že samotný vyučovací proces je proces otvorený, do ktorého prenikajú denne vnútorné i vonkajšie neočakávané činitele.

Tvorivá dramatika ako príprava na tvarovanie vyučovacieho procesu

Pri projektovaní vyučovania učiteľ s mnohými činiteľmi nepočíta, a predsa musí pohotovo zareagovať a zakomponovať „neznámy, nečakaný“ prvok do vyučovacieho procesu tak, aby udržal vnútornú motiváciu žiakov a našiel súvis s obsahom a cieľom. Toto všetko si vyžaduje kreovanie pedagogických zručností. V tejto súvislosti píše aj Ch. Kyriacou (2004, s. 20), že ide o účelné a cieľovo orientované činnosti učiteľa, zamerané na riešenie pedagogických situácií a problémov. ***Tieto situácie a problémy sú však podmienené aj názormi a vzorcami správania a konania žiakov, ktoré si prinášajú z rodinného prostredia.*** C. A. Klaassen (2002) z univerzity v holandskom Nijmegen upozornil na vynárajúci sa problematický fenomén - eróziu pedagogickej citlivosti učiteľov. Nie sú vraj pripravení hovoriť o pedagogických aspektoch ich práce – o tom, ako pristupovať k žiakom vo vzťahovej, osobnej či morálnej rovine. Majú problémy preberať pedagogické problémy s rodičmi žiakov z dôvodu emocionálnej

náročnosti takejto komunikácie a pre nedostatok jasnej pedagogickej vízie vo svojej práci. Výskum, na ktorom autor participoval, ukázal, že rastie podiel učiteľov, ktorí sa boja „morálnych tém“, ktoré sa môžu objaviť v ich triedach, a ktorí sa vyhýbajú situáciám, v ktorých by museli vstúpiť do diskusie so žiakmi. Tu vidíme práve miesto pre metódu tvorivej dramatiky, a jej prínos aj pre samotných učiteľov. Učiteľ je učiteľom nielen vo vyučovacom procese, ale svoju rolu učiteľa musí rovnako úspešne zvládnuť aj v komunikácii s rodičmi alebo nepedagogickými pracovníkmi na pôde školy. Učiteľ v nej musí prejsť svoje vedomosti (poznatky), rozhodovanie (uvažovanie) a činnosť (správanie a konanie).

Ako každé zručnosti, aj pedagogické zručnosti učiteľa sa zdokonaľujú v opakovaných činnostiach. Preto si myslíme, že **tvorivá dramatika je vhodným prostriedkom k príprave budúcich pedagógov. Ide o prístup k edukácii, v ktorom jadro tvorí komunikácia a kontakt.** Edukácia je založená na **rolových a situačných hrách**, ktoré vedú žiaka k rozhodovaniu v podobe **interpretácie**:

- **vnútornej** (dešifrovať problém a rozhodnúť sa pre vlastné konanie a správanie),
- **vonkajšej** (interpretovať svoje rozhodnutie, a to môže žiak urobiť zvukom, slovom, pohybom, predmetmi, písomne, výtvarne, priestorovým vyjadrením).

Práve prostriedky tvorivej dramatiky – **dramatická hra a improvizácia** – dávajú učiteľovi aj žiakovi možnosť vyskúšať si simulované situácie a ich pružnosť riešenia pre potreby reálneho života. Pozitívom uvedených metód a prostriedkov prístupu tvorivou dramatikou je, že v učení ide o skupinovú skúsenosť, v ktorej (žiaci) poslucháči môžu prejaviť svoje osobnostné kvality. Pripomenieme, že:

- **Improvizácia** - dovoľuje poslucháčom voľné, slobodné a aktívne objavovanie seba, iných, svojho okolia. Improvizovaná činnosť je taká činnosť, ktorej štruktúru, vývin dopredu nepoznáme. Ako pripomína K. Bláhová (1996), jadrom improvizácie je spontánnosť ako prejav samovoľný, živelný, neuvedomelý, mimovoľný, nevynútený a dobrovoľný;
- **Dramatická hra** - je už štruktúrovanou činnosťou, ktorá má svoje základné a špecifické znaky (bližšie S. Koťátková, 1998). Dôležité v dramatickej hre je určiť si moment, alebo inšpiračný bod, z ktorého budeme vychádzať a ktorý budeme rozvíjať.

Budúci učiteľia môžu prostredníctvom tejto metódy vyučovania, hlavne jej praktickými možnosťami, preniknúť hlbšie nielen do podstaty vyučovacieho procesu, ale aj do myslenia, prežívania, konania svojho spoluhráča (možno kolegu) a postupne žiaka.

V čom považujeme za významné z hľadiska zaraďovania tohto predmetu do študijného programu je aj to, že študenti spoznávajú sami seba v činnostiach, ktorých ťažiskom je komunikácia a kontakt a všetky obsahujú v sebe prvky očakávania - *napätie* a *uvolnenie* (čo sú hlavné atribúty ľudskej hry) teda činnosti, pri ktorej je človek uvoľnený, prirodzený a má záujem sa na nej podieľať. **To, aby bol učiteľ prirodzený, zohráva podstatnú úlohu vo vyučovacom procese.** Ako ukázali výsledky aj nášho uskutočneného výskumu (D. Kolárová, 2010), žiaci dokážu na základe učiteľovho výkladu postihnúť, či *má učiteľ záujem* ich dané učivo naučiť, prípadne, či im len *učiteľ dokáže učivo vysvetliť. Od učiteľa sa očakáva, že by nemal ísť len „po povrchu“, ale jeho individuálna koncepcia vyučovania by*

mala byť taká, aby žiakov svojim prirodzeným prístupom presvedčil o význame učiva a vyučovacieho procesu pre reálny život. Ako sme aj v našej publikácii uviedli (L. Fenyvesiová, 2013, s. 7) individuálna koncepcia učiteľa, jeho ponímanie vyučovania vzniká postupne, vyvíja sa v rámci pedagogickej kariéry. Avšak pripúšťame názor ďalších odborníkov, že sa vyvinie ešte pred profesijnou kariérou prípravy na univerzite.

Príprava budúcich pedagógov je procesom, ktorý zahŕňa poznatky a praktické skúsenosti z viacerých oblastí. To si vyžaduje kladný postoj k novým informáciám, novým prístupom, vôľu a motiváciu k sebazdokonaľovaniu sa. Pripomenul to aj M. Špánik (2002) myšlienkami, že tvorivá dramatika sa účinne podieľa na príprave budúceho učiteľa, ktorý bude ochotný sa celoživotne vzdelávať, prispôbovať a neustále sa zrýchľujúcemu tempu života, nadšenca schopného svoje zanievanie pre prácu s deťmi prenášať aj na žiakov, človeka schopného vžiť sa do situácie a myslenia svojich žiakov. Pre učiteľa, ktorý chce učiť tvorivou dramatikou by malo platiť, že to, čo nie je schopný urobiť sám, nemal by žiadať ani od svojich žiakov.

Výskum o názoroch študentov učiteľských odborov na zaradenie a absolvovanie kurzu dramatická výchova

V našom uskutočnenom výskume nás zaujímalo, do akej miery môžeme predmetom tvorivá dramatika (dramatická výchova), ktorý je súčasťou prípravy budúcich pedagógov (učiteľov materských škôl, učiteľov primárneho vzdelávania a vychovávateľov), rozvíjať ich sociálne a pedagogické zručnosti. Uvedený aplikovaný pedagogický výskum sme uskutočnili aj z toho dôvodu, aby sme mohli na základe výsledkov vytvoriť ďalšie smerovanie, resp. ďalšiu koncepciu vývoja tvorivej dramatiky v učiteľských aj neučiteľských programoch. V súčasnosti je zaradený predmet v bakalárskom stupni štúdia.

V našom výskume sme oslovili spolu 225 respondentov. Keďže ide o veľkú výskumnú vzorku respondentov, rozhodli sme sa zostaviť dotazník (obsahoval poloťvorené a otvorené) položky. Niektoré položky boli spoločné pre celú výskumnú vzorku a niektoré položky sme museli modifikovať vzhľadom na zameranie štúdia a druh (denná a externá forma) štúdia.

Cieľ, ktorý sme si v našom výskume dali, bolo zistiť, *do akej miery pripisujú poslucháči učiteľských odborov význam prípravy z oblasti tvorivej dramatiky, a v akých oblastiach môže tento predmet obohatiť kompetencie budúceho učiteľa a vychovávateľa.*

Študenti oceňujú praktickosť výučby

Respondenti sa vo svojich výpovediach zhodli v tom, že predmet tvorivá dramatika ich veľmi obohatila nielen po osobnostnej stránke, ale aj profesijnej. Dôkazom je aj výrok - *„Tam sme sa skutočne veľa naučili a takisto aj do praxe, a to čo sa týka všetkých hodín, by sa dalo povedať. Overili sme si, že sa dá aplikovať skoro všade. Aj keby sme len prvky využívali“.* Zdôvodňujú to tiež tým, že *„(...) je postavená na*

hravosti, a tým sa deti lepšie motivujú, keď im ponúkame nie klasickú, ale hravú formu“. Uvedomujú si význam hry a jej pôsobenie na žiaka predškolského a mladšieho školského veku a aj to, že hra je najprirodzenejšou činnosťou v tomto veku a jej využitie v pedagogickej praxi môže byť vhodným stimulátorom k efektívnej výučbe. V hodnotení uvedeného predmetu odznali aj názory, že ich výučba obohatila nielen obsahovo a postupmi, ale aj osobnosťou vyučujúceho, ktorý podľa nich zohráva v tomto prístupe podstatnú rolu. Oceňujú praktickosť výučby, otvorený, prirodzený, korektný a plnohodnotný prístup vyučujúceho k študentom i predmetu a hĺbkovú analýzu učebnej látky počas semestra. Je teda dôležité pripomenúť, že nielen zakomponovanie uvedeného predmetu do študijných plánov v príprave pedagógov nestačí, ale treba zväžiť aj kvalifikovanosť a osobnostné predpoklady vyučujúceho.

Prínos pre osobnostný rozvoj

Zaujímalo nás, v čom respondentom z hľadiska osobnostno-sociálnej stránky tvorivá dramatika pomohla najviac. Vo vyhodnocovaní sme brali do úvahy vek respondentov a ich doterajšie praktické skúsenosti, pretože išlo o poslucháčov denného aj externého štúdia. Vyšli zaujímavé výsledky v tom, že na prvých troch miestach sa vyskytli u respondentov zhodné vyjadrenia. Zastávajú názor, že prístup tvorivou dramatikou v ich študijnom predmete *dramatická výchova* (pod týmto názvom bol zaradený v študijnom programe), ich obohatil o tieto schopnosti:

- tvorivo riešiť praktické problémy,
- spolupracovať s inými,
- obohatila výrazové prostriedky ich komunikácie,
- naučila ich zbaviť sa strachu pri prezentovaní svojich názorov.

Je potešujúce z hľadiska výučby tvorivej dramatiky, že u všetkých respondentov, ktorí boli vo výskume zapojení, radia *tvorivé riešenie praktických problémov* medzi tri najdôležitejšie činitele, a to rovnako denní aj externí poslucháči. Čo pokladáme za zmysluplné a aj za správne smerovanie tvorivej dramatiky je to, že vidia prínos aj *v učení sa spolupracovať s inými*. To považujeme za rovnako dôležité rozvíjať to aj v ich budúcej pedagogickej praxi, pretože ich vlastná pedagogická prax a život si to vyžadujú a rovnako to budú musieť učiť svojich žiakov.

Istota a neistota vo svojich schopnostiach

Ukázalo sa, že *učiteľom z praxe najväčšie problémy robí schopnosť jasne formulovať myšlienky*. Je to prekvapivé zistenie zvlášť u respondentov s niekoľkoročnými praktickými skúsenosťami, prevažne u učiteliek materských škôl (v externej forme štúdia). U nich by sme predpokladali, že majú bohatú aktívnu slovnú zásobu a skúsenosti s komunikáciou. Pravdou však je, že komunikujú prevažne s dieťaťom, čo obnáša síce tvo-

rivú komunikáciu, ale nie tak náročné myšlienkové operácie. Aj to môže byť príčinou zistenia, že **im robí problém formulovať svoje myšlienky v skupine dospelých**.

Učitelia zažívajú denne množstvo nepredvídateľných komunikačných situácií, do ktorých musia vstupovať. Na rozdiel od **denných študentov, ktorým robí najväčší problém schopnosť pracovať nezávisle a s dostatočnou sebaistotou**. Je to do istej miery spôsobené aj vekom, kedy sú si svojou prácou ešte neistí. Je zaujímavé, že **najmenší problém im robí sústrediť sa, schopnosť spolupracovať s ostatnými, schopnosť ľahko hovoriť s ostatnými**. To môže byť spôsobené aj tým, že sa nachádzajú ešte stále pre nich v novom prostredí (vysokoškolské), vstúpili a vstupujú do nových vzťahov, ktoré ešte neprešli štádiom „kvasenia“, prichádzajú s rôznymi komunikačnými skúsenosťami, z rozličných sociálnych skupín, a preto sú obavy denných študentov opodstatnené. Najmenšie problémy v tvorivej dramatike robilo denným poslucháčom **zapojenie sa do aktivity a sústredenie**. Rovnako uvádzali, že **nemajú problém so schopnosťou riadiť sa inštrukciami a dodržiavať pravidlá**. Toto sa dá vysvetliť aj tým spôsobom, že zatiaľ sú len vykonávateľmi predpísaných vecí, požiadaviek voči škole a nie sú zatažení inými povinnosťami. Je teda pravdepodobné, že čím sú starší a čím sú na nich kladené vyššie nároky z časových a iných prípadne rodinných faktorov, nestíhajú plniť isté dohodnuté pravidlá hry. **Ukazuje sa, že sebakontrola je u respondentov vyššia opäť vekom a rokmi praxe**. Tým, že človek odbúrava isté predsudky, ktoré si so sebou prináša najčastejšie z rodinného prostredia a vidí sa stále sledovaný v nových sociálnych situáciách a skupinách, dáva si tak pozor na svoj verbálny a hlavne neverbálny prejav.

Z hľadiska sociálnych kompetencií robí najväčšie problémy všetkým respondentom schopnosť pracovať nezávisle s dostatočnou sebaistotou. Domnievame sa, že je to spôsobené vnútornou nezrelosťou, zábranami, ktoré si so sebou prinášajú z predchádzajúcich sociálnych skúseností. Opäť musíme brať ohľad aj na to, že sa poznajú v skupine veľmi krátko, a to je významný faktor, ktorý na takéto výpovede vplýva.

Položili sme respondentom aj otázku, ktorou sme chceli **zistiť čo im robí najväčšie problémy z hľadiska tvorivej dramatiky**. Navrhli sme im niekoľko možností, z ktorých si mohli vybrať, alebo doplniť o možnosti iné. Prekvapujúco, **externým robí problém vstup do role**. Problém vidíme v nízkom počte kontaktných hodín výučby. Je teda pochopiteľné, že im to robí najväčšie problémy. Z uvedených zistení vyplýva, že ak by sa systematicky (ako je to v dennej forme štúdia) venovali rolovým hrám a práci v skupinách, tak by sa dalo predpokladať, že by nemali problémy ani s rečovým kontaktom, konkrétne **schopnosťou pohotovo sa vyjadriť rečou**. S hrou v role veľmi úzko súvisí aj **výrazová premenlivosť a pravdivosť konať v navodennej situácii**. Tu sa nám potvrdzuje, že hra v role bezprostredne súvisí s hrou v situácii.

Uvedieme, čo nerobí problémy respondentom (v externej forme štúdia, konkrétne učiteľkám materskej školy). Majú najmenej zábrany, **v oblasti ohľaduplnosti a zodpovednosti za partnera**. Je to očakávaný výsledok, čo vyplýva z ich niekoľkoročnej profesie. **Nemajú problém tvorivo pracovať s materiálom a predmetom**, čo rovnako vychádza z ich tvorivej dennej práce. Nemajú problém **komunikovať s partnerom „skutočne“ v hre**, čo možno len potvrdiť, pretože denne sú konfrontované s hrou v role počas námetových

hier detí v materskej škole. Dovolíme si tvrdiť, že tieto ich vyjadrenia sú pravdivé a dôveryhodným materiálom, ktorý ponúka opodstatnené vysvetlenia výsledkov.

Najväčšie problémy robí denným poslucháčom TD pohoťovo sa vyjadriť rečou. Aj naše skúsenosti potvrdzujú, že poslucháči naozaj najčastejšie používajú pohybové vyjadrenie, prípadne predmetové vyjadrenie, najčastejšie prostredníctvom bábk. Vysvetľujeme si to nezrelosťou ich sociálnych zručností, ktoré na základných a stredných školách nemali možnosť rozvíjať. Musíme tu odlišovať argumenty v riešení problémov a návrhy riešení od bežnej komunikácie s priateľom, kamarátom, rodičom. Riešiť problémy a viesť dialóg, to je jednou z úlohou tvorivej dramatiky v príprave učiteľov.

Názory na zaradenie tvorivej dramatiky do študijného programu predškolská a elementárna pedagogika

V ďalšej časti nášho výskumu sme sa sústredili na zistenie, aký význam pripisujú respondenti zaradeniu tvorivej dramatiky do jednotlivých študijných odborov v príprave učiteľov a vychovávateľov. Zaujímalo nás, ako sa po absolvovaní štúdia pozerajú na potrebu zaradiť tvorivú dramatiku do študijného programu na pedagogických fakultách. Po absolvovaní predmetu dramatická výchova sa 85,77% respondentov zhodlo v tom, že tvorivá dramatika je nevyhnutnou súčasťou prípravy učiteľov. Z výsledkov vidno, že svoje kladné stanovisko zaujali budúci učelia aj vychovávatelia, ktorí si uvedomujú dôležitosť tejto pedagogickej teórie v praxi. Podobne to bolo aj s vyjadrením názoru, že **považujú za nevyhnutné zaradiť (ako súčasť tvorivej dramatiky) aj predmet techniku hlasu a reči učiteľa**. Kladný postoj vyjadrili k výroku, že by bolo vhodné tento predmet zaradiť do programovej štruktúry všetkých učiteľských odborov.

Keďže *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy* (V. Hajdúková, 2008) odporúča v predprimárnom vzdelávaní uplatňovať metódu tvorivej dramatiky, zaujímalo nás, či by učiteľky a budúce učiteľky materských škôl privítali vo svojom študijnom programe **predmet didaktika tvorivej dramatiky**. Ich odpovede boli nasledovné. Odpoveď určite áno vyslovilo 45,86% respondentov, čo predstavuje 72 respondentov z celkového počtu opýtaných. 39,49% t.j. 62 respondentov odpovedalo áno, a 23 respondentov nemalo vyhranený názor, odpovedali neviem. Predstavuje to 14,65% opýtaných. Je však pozoruhodné, že žiadna učiteľka materskej školy sa nevyjadrila odpoveďou nie, alebo určite nie (z tohto odboru bolo 157 respondentov). Z uvedených výsledkov vyplýva, že učiteľky si uvedomujú význam a postavenie tvorivej dramatiky v predprimárnej edukácii. Nedali sme túto položku do dotazníka respondentom z odboru Vychovávateľstvo.

Zaujímalo nás, ktorý predmet súvisiaci s oblasťou tvorivej dramatiky, by budúce učiteľky materskej školy vo svojom štúdiu z hľadiska ich obsahu pracovnej činnosti a odbornej profilácie privítali. Ich vyjadrenia boli nasledovné. Uvádžame ich podľa dôležitosti, akú im priradili:

- tvorivé dielne, (z oblasti tvorivej dramatiky),
- hudobná a pohybová výchova,

- hlasová výchova a komunikatívne zručnosti,
- improvizácia,
- didaktika tvorivej dramatiky,
- bábkové a alternatívne divadlo,
- projektová metóda a štruktúrovaná dráma,
- scénografia,
- umelecko-pedagogické vedenie v ZUČ (záujmovej umeleckej činnosti),
- tvorivé písanie.

Je pochopiteľné, že *učiteľky materských škôl si uvedomujú dôležitosť vlastného zážitkového učenia*, aby pochopili podstatu tvorivej dramatiky, a preto na prvé miesto kladú práve *tvorivé dielne z tvorivej dramatiky*, kde môžu uplatňovať aj projektové vyučovanie. *Hudobno-pohybová výchova* je v materskej škole prepracovaná, aj ju vo svojom študijnom programe respondenti absolvovali, avšak uvádzajú málo priestoru, kedy sa venovali konkrétnym tvorivým činnostiam v tomto predmete. Toto je pravdepodobne dôsledok práce pedagóga, na čo musíme v budúcnosti prihliadať. O hlasovej výchove a komunikatívnych zručnostiach sme sa už zmienili ako o súčasť obsahovej stránky tvorivej dramatiky. Učitelia naozaj *cítia potrebu venovať sa technike hlasu a reči, pretože učiteľské povolanie si to vyžaduje*, o to viac v materskej škole. Tu treba pripomenúť, že učiteľka je počas dňa viackrát v komunikačnej situácii sklonená k dieťaťu, čo jej bráni správne sa nadýchnuť, od čoho sa odvíja aj znížená aktivita bránice a väčší nápor na hlasivky, čo spôsobuje nedostatočnú silu výdychového prúdu.

Respondenti si uvedomujú, že denne im deti v materskej škole pripravujú rôznorodé komunikačné situácie, do ktorých musia adekvátne vstupovať, väčšinou „v role“, a preto *by privítali väčšiu pružnosť z hľadiska improvizácie*. Improvizácia je súčasťou didaktiky tvorivej dramatiky. Aj tak sa dá vysvetliť, že didaktika stojí hneď za improvizáciou. Niektorí autori (M. Pavlovská, K. Bláhová) improvizáciu dokonca považujú za jednu z metód tvorivej dramatiky. Improvizácia má svoje opodstatnenie aj pre deti/žiacov. Potvrdzujú to aj autori J. Gubricová a J. Pochanič (2010), keď zastávajú názor, že práve improvizácia umožňuje dieťaťu vyskúšať si svoje riešenia problémov a pochopiť ich dôsledky.

Respondenti sa úplne oprávnené dožadujú *bábkového a alternatívneho divadla*, pretože pracovať s bábkou môžu v každej organizačnej forme a *túžia sa zoznámiť s novými technikami zhotovovania bábok, prípadne s písaním scenára*. Učiteľky materských škôl, ale rovnako aj vychovávatelia by mali mať aspoň základy bábkového divadla, pretože v predškolskom a mladšom školskom veku má bábka svoje opodstatnenie a pedagóg by mal poznať jej funkcie. S bábkou môžeme pracovať na viacerých úrovniach, kedy dieťa/žiak je v pozícii tradičného diváka, pasívno-aktívneho diváka, alebo pasívno-aktívneho hráča (bližšie o tom pojednáva B. Kováčová, 2013).

Za bábkovým divadlom stojí *projektová metóda a štruktúrovaná dráma*. Je to trochu nepochopiteľné, pretože sa domnievame, že môžu len tušiť o čo v tomto predmete ide, alebo to mohla vyjadriť len jedna skupina, s ktorou sme projekt robili, ktorého

sa mali možnosť zúčastniť. To však môžeme iba predpokladať. Pretože dotazníky boli anonymné a nemôžeme zistiť, či išlo o skupinu práve týchto poslucháčov. Respondenti majú **záujem o prácu s umeleckými útvarmi a záujmovo-umeleckou činnosťou**, čomu je blízka aj **scénografia**. Tú určite využijú v práci s bábkovým divadlom, pri výrobe rôznych pomôcok a hračiek na tvorivé hry, zdravotné cviky a edukačné aktivity. Treba si všimnúť, že **prejavili záujem aj o tvorivé písanie**. Ako uvádzajú, nevedia pracovať s detskou literatúrou. Od ukončenia školy sa vraj prestali venovať modernému typu poézie a prózy. Siahnu väčšinou po knihách, ktoré majú v knižnici v triede, majú tam osvedčené básničky. Uvádzajú, že majú zábrany sa odpútať a pustiť do nových, častokrát javiskových tvarov. Odvážnejšie sú skôr pri čítaní pred spánkom, kde sa podľa nich „nemôže“ veľa pokaziť. Aj v tejto fáze sa opierajú v modernom type poézie a prózy pre deti skôr o časopiseckú literatúru určenú deťom. Nezabudneme ešte pripomenúť, že respondenti si mohli vybrať z uvedených predmetov, ktoré sme im ponúkli. Boli to predmety, ktoré kedysi tvorili skladbu predmetov z študijného programu Tvorivá dramatika (bakalársky stupeň), na ktorom sme sa v minulosti autorsky aj prakticky podieľali. Pri voľbe možnosti *iné* neuviedli respondenti žiadne návrhy.

Musíme upozorniť na jeden dôležitý moment, ktorý priniesol náš podobný výskum (D. Kollárová, 2004), ktorý sme uskutočnili aj s poslucháčmi, ktorí absolvovali spomínané bakalárske štúdium Tvorivá dramatika a rozšírené štúdium Učiteľstvo pre 1. stupeň ZŠ rozšírené o predmetovú špecializáciu tvorivá dramatika. Vtedy sme oslovili respondentov otázkou, kedy, v ktorom semestri prenikli do podstaty tvorivej dramatiky. Ukázalo sa, že nie je tak dôležitá štruktúra tohto vyučovacieho predmetu, ako individuálna koncepcia vyučujúceho. V tejto súvislosti by sme chceli upozorniť na to, že keď už sa fakulta v príprave učiteľov rozhodne zaradiť tento vyučovací predmet, musí mať kvalifikovaného vyučujúceho z tejto oblasti. Vyučovanie tvorivej dramatiky si vyžaduje špecifické požiadavky, ktoré by mal učiteľ tvorivej dramatiky splňať (bližšie o tom píše S. Koťátková, 1998).

Na úplný záver uvedieme názory respondentov, na čo by sa podľa nich mal klást dôraz v rámci všeobecnej prípravy budúcich učiteľov a vychovávateľov, čomu môže pomôcť aj predmet tvorivá dramatika. Najviac boli nasýtené tieto kategórie, ktoré uvedieme v poradí od najdôležitejšej:

- na rečové schopnosti (kultúra, technika a hygiena hlasu učiteľa),
- na rozvíjanie uvoľnenia a schopnosti koncentrovať sa,
- na rozvíjanie predstavivosti, fantázie a obrazotvornosti,
- na jazykové cítenie a rečový prejav,
- na využívanie priestoru, účelného pohybu, držanie tela a koordináciu gestikulácie,
- na rozvoj logického myslenia,
- na zmyslové cvičenia,
- na rozvoj pamäte,
- na rytmus a dynamiku skupiny.

Prínos tvorivej dramatiky pre pedagogickú prax respondentov

Treba povedať, že tvorivú dramatiku považovali respondenti za zlomový predmet v súčinnosti s predmetom Teórie vyučovania, pretože im otvorila možnosti, ako postupovať v didaktikách iných predmetov. Zároveň uvádzajú, že to bolo pre nich niečo nové, objavili v sebe nové schopnosti. Vstupom do tohto vyučovacieho predmetu prišli s tým, že sa budú učiť ako hrať divadlo. Keď sme sa spýtali po ukončení kurzu, čo im tvorivá dramatika dala, objavili sa odpovede: ***vďaka nej viem pružne reagovať na problémy; rozvíjala môj pohybový a jazykový prejav***. Priznali, že ***im pomohla v tom, aby sa zbavili čiastočne zábran pri hlasnom čítaní***. Pomocou nej na sebe zistili, aké obrovské problémy im robí prečítať nahlas text, prípadne predniesť básne a vôbec, primerane komunikovať s dieťaťom vo vyučovacom procese. Vyslovili tiež názory, v ktorých uviedli, že ***tu videli priame prepojenie s praxou***, čo im doteraz chýbalo, alebo aj to, že sa ***začali sami nad sebou zamýšľať, ako sa vyjadrujú a rozprávajú***.

Záverom

Zmeny v spoločnosti prinášajú so sebou zvýšené požiadavky na prípravu učiteľov, teda aj nároky na ich pedagogické spôsobilosti. To kladie zvýšené nároky na zmeny v rozmyšľaní učiteľa o jeho pozícii v systéme vzdelávania a o konkrétnych pedagogických postupoch, ktoré používa vo vyučovacom procese. Poslucháčov by sme mali viesť k tomu, že učiteľ by sa nemal vo svojej práci usilovať iba o naplnenie edukačných cieľov, ale v tvorbe školského kurikula by mal vidieť otvorené možnosti realizácie vlastných námetov a priestor na obohatenie výchovy a vzdelávania žiakov vzhľadom na ich osobitosti a zároveň v súlade s podmienkami školy a regiónu, v ktorom sa škola nachádza. Túto myšlienku podporujú aj ďalší autori (R. Polakovičová, E. Žovinec, 2013) tvrdením, že školský systém by mal podporovať rôznorodosť vzdelávacích ciest s rešpektom umožniť všetkým žiakom dospieť rozličným spôsobom a tempom k spoločným vzdelávacím cieľom.

Ukázalo sa, že budúci učitelia a vychovávatelia metódu tvorivej dramatiky považujú z tohto pohľadu za vhodnú pedagogicko-didaktickú metódu, ktorá je reálne aplikovateľná, zmysluplná, efektívna a hlavne primeraná deťom/žiakom predškolského a mladšieho školského veku. Pravda, za predpokladu, že ju bude pravidelne a systematicky uplatňovať pedagóg dostatočne kvalifikovaný z tejto oblasti. Respondenti sa zhodli v tom, že ide o metódu, ktorá by sa mala dostať do škôl v čo najväčšej miere, pretože je môže pomôcť deťom, žiakom, aj učiteľom pri vzdelávaní a celkovom rozvíjaní osobnosti. Problém však vidia v nedostatočnej profesionálnej pripravenosti učiteľov z oblasti tvorivej dramatiky.

Samozrejme, neodvážime sa tvrdiť, že tvorivá dramatika je jedinou metódou, prostredníctvom ktorej môžeme skvalitniť vyučovací proces. Rozhodujúcu úlohu pri tom zohráva záujem učiteľa, jeho profesijná pripravenosť a vnútorná motivácia, ktorá ho vedie k premýšľaniu o tom, ako žiakov učiť im primeraným a zároveň pútavým spôsobom.

Literatúra

- Klaassen, C.A. 2002. *Teacher pedagogical competence and sensibility*. In *Teaching and Teacher Education*. Volume 18, Issue 2, February 2002, s. 151–158. Dostupné na internete na <http://www.sciencedirect.com/science/issue/5976-2002-999819997-1>.
- Koťátková, S. et. al. 1998. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha : Karolinum, 1998. 219.s. ISBN 80-7184-756-9.
- Fenyvesiová, L. 2013. *Teória vyučovania – vybrané kapitoly*. Nitra : PF UKF, 2013. 85 s. ISBN 978-80-558-0392-0.
- Gubricová, J., Pochanič, J. 2010. *Improvizácia ako prostriedok pre osobnostný rozvoj dieťaťa predškolského veku*. In *Perceptuálno-motorické učenie sa v predprimárnej edukácii v kontexte súčasnej kurikulárnej reformy*. Prešov : PU, 2010. 125-136. ISBN 978-80-555-0208-3.
- Hajdúková, V. et al. 2008. *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava : MPC, 2008, 254 s. ISBN 978-80-8052-324-4.
- Janáková, L. 1996. *Tvorivá dramatika ako prostriedok motivácie*. Banská Bystrica PF UMB, 1996. 80 s. ISBN 987-80-88825-79-1.
- Kollárová, D. 2004. *Tvorivá dramatika v príprave budúcich učiteľov na pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity /Rigorózna práca/*. PdF TU v Trnave, 2004. 108 s.
- Kollárová, D. 2010. *Vnímanie tvorivej dramatiky učiteľmi na 1. stupni ZŠ. /Dizertačná práca/*. Bratislava : UK, 2010. 235 s.
- Kováčová, B. 2013. *Hra s bábkou v ranom a predškolskom veku : diagnostika a intervencia*. Bratislava : Musica Liturgica, 2013. 72 s. ISBN 978- 80- 89700-01-1.
- Kyriacou, Ch. 2004. *Kľúčové dovednosti učiteľa*. Praha : Portál, 2004. 157 s. ISBN 80-717-896-58.
- Petlák, E. et.al. 2001. *Škola a súčasnosť*. Nitra : UKF, 2001. ISBN 80-8050-468-7.
- Polakovičová, R., Žovinec, E. 2013. *Inkluzívny charakter profilu učiteľa akceptujúceho diverzitu žiakov*. In Quaere 2013. Hradec Králové : Magnanimitas, 2013. s. 2097. ISBN 978-80-905243-7-8.
- Špánik, M. 2002. *Niektoré problémy súčasnej výchovy v materských školách*. In *Detská opatrovňa v Trnave a jej aktuálnosť dnes : Predškolská výchova ako výchova k harmónii - zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava : TU, 2002. s. 45- 46. ISBN 80-89074-44-8.

TVORIVÁ DRAMATIKA V PRÍPRAVE BUDÚCICH PEDAGÓGOV

Kľúčové slová: tvorivá dramatika, dramatická výchova, tvorivá dramatika v príprave pedagógov, metódy tvorivej dramatiky, učiteľova koncepcia vyučovania, príprava budúcich pedagógov.

Anotácia: Príspevok približuje metódu tvorivej dramatiky, ako jeden z inovačných trendov v príprave budúcich učiteľov z oblasti sociálnych, pedagogických a komunikačných zručností. Zároveň prináša výskumné zistenia podložené názormi poslucháčov učiteľských odborov, ktorí absolvovali predmet tvorivá dramatika (dramatická výchova) v rámci svojho študijného programu.

TWÓRCZOŚĆ DRAMATYCZNA W PRZYGOTOWANIU PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW

Słowa kluczowe: twórczość dramatyczna, wychowanie dramatyczne, twórczość dramatyczna obecna w przygotowaniu pedagogów, metody twórczości dramatycznej, koncepcja nauczania prowadzona przez nauczycieli, przygotowanie przyszłych pedagogów.

Streszczenie: Artykuł przybliży metodę twórczości dramatycznej jako jednego z innowacyjnych trendów obecnych w przygotowaniu przyszłych nauczycieli w sferze sprawności społecznej, pedagogicznej i komunikacyjnej. Dostarcza także zebrane dane oparte na poglądach słuchaczy przedmiotów nauczania, którzy ukończyli przedmiot twórczość dramatyczna (wychowanie dramatyczne) w ramach swojego programu studiów.

CREATIVE DRAMATIC IN PREPARATION OF FUTURE PEDAGOGUES

Key words: Creative dramatic. Drama education. Creative drama in preparation of pedagogues. Creative drama methods. The teacher's concept of classes. Preparation of future pedagogues

Summary: The paper provides information on the creative dramatic method as one of the innovative trends in preparing the future teachers in social, pedagogical and communication skills. At the same time it presents research findings backed by opinions of students studying to become teachers who have studied creative dramatic (drama education) as part of their curriculum.